

Відділ освіти Христинівської райдержадміністрації
районний методичний кабінет
Христинівський районний будинок дитячої та юнацької творчості
Христинівської районної ради
Черкаської області

ЗАТВЕРДЖЕНО :

на засіданні РМК

Протокол № 5 від

«29» 08 2016 р.

Завідуюча РМК

 Т.С. Терещук

ПОГОДЖЕНО:

На засіданні методичної

Ради БДЮТ

Протокол № 3 від

«26» 08 2016 р.

Директор БДЮТ

 В.І. Рачинська

Навчальна програма з позашкільної освіти
еколого – натуралістичного напрямку
гуртка "Екологічна стежина"

Укладач програми

Керівник гуртка БДЮТ

Терещук Л.М.

Христинівка 2016

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Представлена програма гуртка «Екологічна стежина» розроблена на основі програми гуртка „Юні друзі природи ” (Тараненко В.І., Павлівська С.М., Радченко Т.Д.) з „Програм гуртків еколога - натуралістичного напрямку” (Рекомендовано Міністерством освіти і науки України, Лист МОНУ №1/11-5131 від 09.12.2003р.).

Загальне навантаження - 144 годин на рік .

Метою діяльності гуртка «Екологічна стежина» є:

- формування у школярів розуміння взаємозв'язку природних явищ;
- вироблення вмінь ведення фенологічних спостережень;
- активізація пізнавальної та творчої діяльності дітей;
- розвиток знань, що сформувались у школярів під час вивчення природознавства в школі та з життєвого досвіду;
- виховання екологічно грамотної поведінки в природі.

Програма розрахована на організацію гурткових занять з учнями початкових та середніх класів.

Програма побудована на основі загальнодидактичних принципів (науковості, систематичності, доступності, послідовності, зв'язку навчання з життям). У ній відображено і специфічні принципи (краєзнавчий, сезонності, народознавчий). Програма передбачає ознайомлення дітей із рослинним і тваринним світом, метеорологічними явищами. Це дає змогу вихованцям орієнтуватися в природному середовищі, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та формувати екологічно доцільну поведінку в природі.

Змістом даної програми передбачено теоретичне та практичне набуття додаткових знань і певних навичок щодо ведення фенологічних спостережень і досліджень. Кожний розділ програми передбачає обов'язковий зв'язок теоретичних занять із безпосереднім спілкуванням з природою (проведення екскурсій, фенологічних спостережень, практичних робіт).

Практичні роботи проводять у приміщенні (кабінеті) та безпосередньо на природі.

У кабінеті передбачається робота з розвитку вмінь встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в природі, проведення елементарних дослідів; проведення фенологічних спостережень.

Практичні заняття на природі сприяють розвитку в юннатів практичних природоохоронних умінь (годування птахів узимку, участь в акціях «Синичка», «Годівничка», «Пролісок»).

Виготовляючи саморобні експонати, діти вчаться працювати з природним матеріалом, що, в свою чергу, допомагає формувати естетичні поняття, бережливе ставлення до природи.

Навчально-тематичний план

(основний рівень, 1-й р.н., 4 год/тижд., 144 год/рік)

№ п\п	Назва розділу	Кількість теоретичних годин	Кількість практичних годин	Разом
1	Вступ	2	-	2
2	Природа – наш дім	2	2	4
3	Сезонні зміни в природі	18	28	46
4	Рослинний світ рідного краю	6	14	20
5	Тваринний світ України	8	12	20
6	Лікарські рослини місцевості	2	12	14
7	Ліс – зелене багатство країни, його збереження та охорона	2	6	8
8	Охорона природи	4	10	14
9	Наш рідний край	8	6	14
10	Підсумкове заняття	2	-	2
	Всього	54	90	144

Перевірка й оцінювання знань і вмінь учнів

На занятті: виконання інтелектуальних і практичних завдань, різноманітних за типологією та рівнем складності, ведення щоденників фенологічних спостережень.

ПРОГРАМА

1.Вступ

Теоретичні заняття . Ознайомлення гуртківців з планом роботи. Значення знань з природознавчих дисциплін у природоохоронній діяльності людини.

Людина - частина природи. Значення природи в житті людини. Вплив людини на природу.

Практичні заняття

Екскурсія до міського парку. Знайомство з природою. Робота з упорядкування території закладу.

2.Природа – наш дім.

Природа – джерело краси і добра. Вплив людини на природу. Малюємо природу.

3.Сезонні зміни в природі. Ведення фенологічних спостережень

Теоретичні заняття . Основні правила ведення фенологічних спостережень. Календар природи та щоденник фенологічних спостережень. Значення сезонних явищ для господарської діяльності людини.

Осінь у лісі. Відліт птахів. Підготовка тварин до зими. Осінні зміни в житті водоймищ.

Дарунок осені - гриби. Різноманітність грибів. Правила їх збирання. Перша допомога при отруєнні грибами.

Практичні заняття .

Екскурсія на шкільне подвір'я. Осіння екскурсія на природу. Зміни в неживій природі та їх вплив на живу природу. Листопад. Зміна забарвлення листків. Збір природного матеріалу. Зимові екскурсії. Особливості хвойних дерев та кущів. Весняна екскурсія до парку. Пробудження дерев та кущів від зимового сну. Виготовлення аплікацій з паперу «Ведмедик», «Лисичка», «Грибочки», «Сова», «Павучок». Аплікації з природного матеріалу: «Казкові герої», «Золота рибка». Виготовлення малюнків «Осінь у лісі», «Зимовий пейзаж», «Пробудження природи». Виготовлення годівничок.

Підгодовування птахів. Виготовлення листівок на захист першоцвітів.

4.Рослинний світ рідного краю

Теоретичні заняття . Різноманітність рослинного світу. Рослини-гіганти та рослини-карлики. Основні ознаки рослин. Роль і значення рослин у природі та в житті людини.

Культурні та дикорослі рослини. Кімнатні рослини. Правила догляду за ними. Отруйні рослини: блекота, дурман. Перша допомога при отруєнні.

Рослини-символи України.

Практичні роботи

1 Виготовлення малюнків «Квіти моїй матусі», «Улюблений куточок природи».

2 Виготовлення аплікацій «Дубова гілочка», «Виноградна лоза», «Калина», «Ромашка», «Мак».

3 Проведення екологічних ігор.

4 Відгадування загадок про рослини.

5 Читання легенд про рослинний світ.

Екскурсія з метою вивчення ознак дерев, кущів і трав'янистих рослин, розташування рослин та їх угруповань.

5.Тваринний світ України

Теоретичні заняття

. Різноманітність тварин. Значення тварин у природі та в житті людини. Як тварини пристосувалися до життя в природі. Відмінні ознаки тварин і рослин.

Зв'язок між рослинним і тваринним світом. Ланцюг живлення. Причини, які порушують ланцюг живлення: вплив неживої та живої природи, дії людини.

Ознайомлення з тваринним світом краю (типові представники, їх характеристика).

Свійські та дикі тварини. Правила догляду за свійськими тваринами. Ознайомлення із професіями у тваринницькій галузі.

Тварини у творчості українського народу.

Практичні роботи

1 Проведення екологічних ігор.

2 Виготовлення аплікацій «Слоненя», «Зайченятко», «Кошеня».

3 Конкурс малюнків на захист безпритульних тварин.

4 Ознайомлення з легендами та казками про тварин.

Екскурсія на шкільне подвір'я. Спостереження за птахами.

5. Лікарські рослини навколишньої місцевості

Теоретичні заняття. Лікарські дерева та кущі: дуб, береза, сосна, липа, глід.

Практичні роботи

1. Виготовлення аплікацій та малюнків «Лікарські дерева та кущі».
2. Проведення гри «Подорож з лікарськими рослинами».

Екскурсії До місцевого парку з метою знаходження, визначення та збирання лікарської сировини. Правила збирання й охорони.

7. Ліс — зелене багатство країни, його збереження й охорона .

Теоретичні заняття . Ліс і його значення в природі та житті людини. Типи лісів. Охорона лісів. Природоохоронна робота

Практичні заняття

- 1 Проведення екологічних ігор.

Участь у «Міжнародному дні Землі». Проведення екологічних ігор: «Загадковий ліс », « Звуки лісу ». Розроблення творчих проєктів.

Екскурсія для ознайомлення з основними породами дерев і кущів навколишньої місцевості, їх характеристикою, розповсюдженням, біологічними властивостями та господарським значенням.

8. Охорона природи

Теоретичні заняття (8 год). Охорона природи в Україні. Державні постанови про охорону природи. Пам'ятні природні місця України.

Причини скорочення чисельності тварин і рослин на Землі. Червона книга - сигнал тривоги.

Поняття «природні ресурси», «вичерпність», «використання природних ресурсів».

Роль заповідників у збереженні та відновленні рідкісних і зникаючих видів рослинного і тваринного світу.

Правила поведінки в природі.

Що таке повітря? Який його склад? Значення повітря в житті організмів.

Причини забруднення повітря. Охорона повітря.

Поняття «ґрунт». Роль ґрунту в житті рослин. Тварини-ґрунтоутворювачі (кріт, дощовий черв'як). Пристосування цих тварин до життя в ґрунті. Сміття, ґрунт і людина. Як захистити ґрунт від ерозії?

Вода - основа життя. Вода - середовище існування живих організмів.
Охорона і раціональне використання водних багатств. Що забруднює воду?
Вплив забруднення навколишнього середовища на здоров'я людини.

Практичні заняття

Проведення дослідів для виявлення ступеня забрудненості повітря пилом на прикладі листків.

Упорядкування території парку.

Природоохоронна робота

- Виготовлення виробів з природного матеріалу.
- Інсценування екологічних казок.
- Виявлення причин забруднення водоймищ, що знаходяться поблизу.

Екскурсії на природу з метою виявлення і визначення пам'яток природи.

Демонстрація навчальних відеофільмів.

9. Наш рідний край

Теоретичні заняття . Загальне поняття про клімат. Основні кліматичні фактори та їх вплив на поширення рослин і тварин. Клімат України. Характерні особливості природи нашого краю.

Виявлення впливу господарської діяльності на зміни ландшафту.

Природно-заповідні об'єкти області: заказники, пам'ятки природи, краєзнавчі музеї.

Практичні заняття .

Проведення спостережень за місцевою погодою та завбачення її змін.

Передбачення погоди за місцевими ознаками.

Збирання матеріалів про місцеву природу та її охорону.

Екскурсія на природу з метою вивчення типових ландшафтних зон рідного краю. Встановлення взаємозв'язків між компонентами ландшафту (рельєфом, кліматом, ґрунтом, водою, рослинним і тваринним світом

10. Підсумкове заняття .

Чого ми навчились за рік? Завдання на літо.

Збирання плодів і насіння різних рослин. Складання колекції.

Виготовлення виробів з використанням плодів і насіння.

Ведення літніх фенологічних спостережень за погодою, рослинами і тваринами.

Перевірка народного календаря.

Дослідницька робота:

- вивчення впливу бур'янів на ріст і розвиток культурних рослин;
- вивчення впливу густоти посіву на ріст і розвиток рослин.

Проведення спостережень:

- які комахи сідають на які рослини;
- поведінка мурах у мурашнику;

Догляд за рослинами на земельній ділянці.

Прогнозований результат після закінчення реалізації програми

Після закінчення реалізації цієї програми на основі уявлень про найзагальніші зв'язки в природі відбудеться:

- засвоєння учнями системи знань про взаємозв'язок і взаємовплив природи, суспільствознавства і людської діяльності;
- розкриття основ народногосподарських проблем (раціонального природокористування, захист довкілля від забруднення, збереження еталонів природи);
- формування наукового світогляду, екологічної культури, біоцентричного мислення, навичок користування приладами природодослідника, вмінь пізнання дійсності науковими методами; свідомого ставлення до власного здоров'я;
- розвиток пізнавальної сфери особистості; здібностей і ерудиції в галузі природознавства відповідно до індивідуальних можливостей та особливостей вихованця; розвиток уваги, кмітливості, творчої ініціативи;
- виховання пізнавальних інтересів; обережної й усвідомленої поведінки в природі; шанобливого ставлення до природи; формування навичок раціонального використання природних ресурсів.

Контроль знань здійснюється за допомогою групових і парних форм взаємоконтролю і взаємо-аналізу, самоаналізу і самоконтролю (виправлення дітьми помилок, осмислення їх причин), взаємо- і самооцінювання (словесне, рейтингове тощо), розроблення індивідуальних проєктів, ведення щоденників фенологічних спостережень.

Основні вимоги до знань і вмінь

Учні повинні мати уявлення про:

- природознавство як науку про природу;
- типи взаємозв'язків, які існують у природі;
- єдність людини і навколишнього середовища;
- вплив сезонних погодних процесів на життєдіяльність рослин і тварин;
- фактори середовища та їх роль у житті живих істот;
- кругообіг речовин у природі;
- основні шляхи охорони природи;
- стан довкілля в Україні (регіонально).

Учні повинні знати:

- сезонні особливості погоди і клімату свого регіону;
- особливості природних екосистем краю;
- регіональні особливості флори і фауни;
- роль рослин і тварин у природі та їх значення в економіці;
- отруйні гриби і рослини навколишньої місцевості та запобіжні заходи проти отруєння;
- природно-заповідний фонд свого регіону;
- види рослин і тварин регіону, занесені до Червоної книги України;
- правила поведінки в природі;
- народні традиції, обряди і свята календарного циклу.

Учні повинні вміти:

- проводити прості фенологічні спостереження за змінами у природі й оформляти їх результати;
- виявляти взаємозв'язки у прояві сезонної ритміки в живій і неживій природі;
- розпізнавати рослини і тварини своєї місцевості, які вивчалися (у природі, колекціях тощо);
- визначати риси пристосованості живих організмів залежно від середовища їх існування;

- доглядати за рослинами і тваринами в куточку живої природи, на земельній ділянці;
- збирати природний матеріал і формувати колекції, гербарії;
- брати посильну участь у природоохоронних заходах.

Терміни (поняття), які повинні засвоїти учні

Біорозмаїття;

Екологічні групи тварин: за способом живлення; за середовищем існування;
Заказник Заповідник;

Ланцюг живлення;

Природа

Природно-заповідний фонд;

Пристосування живих організмів до: захисту від ворогів; сезонних змін;
середовища існування;

Пристосування тварин до здобування корму

Розвиток: неповний і повний

Рослинність

Середовище існування

Умови життя

Фактори середовища

Фауна

Флора

Червона книга України

Ярусність

Список літератури

1. *Анашкина Е. Н.* 300 вопросов и ответов о домашних животных.- Ярославль: Академия развития, 1997. - 208 с.

2. *Волошин О. М.* Скарбничка цікавинок з природознавства.- Тернопіль: Підручники і посібники, 1998.

3. *Волошин О. А.* Цікаві завдання з природознавства 3(2) кл.- Тернопіль: Підручники і посібники, 1997. - 48 с.

4. Похла Л. С., Яцук Г. Ф., Гдаль Б. Б. Використання скарбниці народних знань у процесі вивчення біології. Царство Рослини.- Тернопіль: Мандрівець, 1998. - 72 с.

5. Похла Л. С., Яцук Г. Ф., Гдаль Б. Б. Використання скарбниці народних знань у процесі вивчення біології. Царство Тварини.- Тернопіль: Мандрівець, 1998. - 80 с.